

sagt, at dengang holdt Jorden paa Bondestanden medens nu til Gjengjæld Bondestanden holder paa Jorden. For Følelsen forstaaer jeg, at man paa denne Maade kan vise tilbage til Fortiden og sige, netop fordi Tilstanden var saa slet, fordi Godseieren havde fuldstændig Hals- og Haandsbret over Bonden, skulde man nu finde sig i den naturlige Reaction, i den modsatte Udvikling og nu tage fra Godseieren. Jeg kan forstaae denne Følelse; men det maa dog vistnok indrømmes, at naar man vil spørge, hvad der virkelig er Ret, er berettiget, saa indeholder det, at Tilstanden for Bondestanden dengang var slet, ikke nogen berettiget Grund til at gaae videre end dertil, hvortil vi kunne komme ad den strenge Rets Bet, ad Retsgrundsaetningernes Bet. Det er sandt nok, det er factisk, at der er stor Forskjel mellem disse Indskrænkninger, der ere paalagte til Fordeel for Fæstefamilierne, og de Indskrænkninger, der ere paalagte til Fordeel for andre Stænder. Der er saa tidt med Hensyn til andre Omraader gjort opmærksom paa, hvorledes Samfundet dengang var opfyldt af Bestemmelser sigtende til at værne om enkelte Classer eller Stænder, saaledes Bestemmelser til at værne om Haandværkernes Laugsvesen eller Adelens Privilegier, kort sagt, det hele Privilegievesen; jeg skal ogsaa give det ærede Medlem fra Byen (S. C. D. Müller) Medhold i, at der er Forskjel mellem disse og de fleste andre Privilegier, derimod maaskee nogen Analogi med Adelens Ret til Klostrene. Haandværkernes Laugsvesen knytter sig ikke til noget Bestemt, saaledes som Fæstetvangen, derfor vil heller Ingen forlange, der er i alt Fald aldrig i Rigsdagen stillet noget Forslag om at tage Fæstetvangen bort uden Erstatning. Jo, det er berettiget, uagtet det strider mod den almindelige Frihed; fulgte man den Regel, der ellers gjøres gjældende, saa skulde man uden videre stryge Fæstetvangen; men jeg har tidt havt Anledning til at fremhæve, at dette ikke er en berettiget Anvendelse af Frihedens Grundsaetning. Det nyter nu i Virkeligheden ikke mere her at see tilbage paa tidligere historiske Forhold, men lad os see paa den nuværende Retsstilstand. Dgsaa derfra søger man at udlede sin Berettigelse til at gaae

endnu videre i Indskrænkning, til at tage Noget fra Godseierne. Men see vi paa Retsstilstanden, saa maae vi ikke see udelukkende paa det Enkelte, vi maae see paa det hele Indbegreb af Bestemmelser, saavel dem, som kunne benyttes af Godseierne, som dem, der ere foredeeltige for Fæstefamilierne. Derfra at tage, at udrive enkelte Bestemmelser og eenfaldig fortsætte fra dem med andre eenfaldige Bestemmelser, troer jeg ikke er rigtigt. Man maa gaae i Retning af Frihed, kun derved kan man komme til at give til Familierne; ellers kan man ikke komme nogen Vegne. Der existerer visse Indskrænkninger; deraf, siger man, følger, at vi maae gjøre flere Indskrænkninger, og saa kommer man tilsidst til en Expropriation paa den Maade. Der skal tages fra dem for at tage endnu mere fra dem; jeg troer ikke, at en saadan Argumentation kan holde Stik, jeg troer, at man kan betegne det saaledes — derimod kan der vistnok ikke gjøres nogen Indvending — at paa denne Maade kommer det til at gaae ud over Godseiernes Lomme. Det maae ærede Medlemmer undskyldte os Andre, som have en anden Opfattelse af Retsstilstanden, at, hvor gjerne vi end see Fæstevæsenet ophævet, hvor oprigtige Dunster vi end nære derom, kunne vi ikke deeltage deri paa den Maade. Jeg troer, at det har nogen Interesse, og derfor har jeg tilladt mig at vende tilbage til disse almindelige Betragtninger, for om mulig skarpt at fremhæve, hvortil Meningsforskjellen ligger. Jeg troer, at det har saameget mere Interesse, som jeg er overbevist om, at der er ikke saa Medlemmer, der ere besjælede af det oprigtige Dunste om at faae Ende paa Sagen. Jeg kan ikke Andet end gjentakke i Erindringen, hvilket Standpunkt Regjeringen har indtaget. Det Standpunkt, der blev indtaget af Ministeren ifjor, var det: Bille S have Frihed, saa kunne vi komme til en Fæstefløsning. Hvis jeg nu har forstaaet den høitærede Ministers Udtalelser igaar rigtigt, er der ikke nogen væsentlig Forskjel i Principet fra den tidligere Indenrigsminister; der er ikke skeet nogen væsentlig Principforandring. Naturligvis maa der, efter hvad der er foregaaet ifjor, og efter hvad der foreligger iaar, være at vælge mellem forskjellige Midler; men har